

gényesség plusz gyenge családi „kulturális tőke”: e hármas együtt a hazai társadalom közel felét tartósan sújtja.

Nem nyugodhatunk bele abba, hogy a *magyar iskolarendszer nem segít az egyenlőtlenségek csökkentésében* (érdemes tudatosítanunk a *PISA* elnevezésű nemzetközi vizsgálat idevágó szomorú következtetését, lásd az *Iskolakultúra* idei januári számát). Nem tehetünk le arról mi, könyvtárosok, hogy potenciálisan az egész magyar társadalom könyvtári információellátásáról gondolkodjunk. Ehhez a könyvtár és a könyvtáros felkészítésén túl a felhasználó segítése is elengedhetetlen tennivalóink közé sorolható. Vagyis mi minden vár a ma, a holnap könyvtárosa számára szerintem?

1. Egy új technikai civilizáció trendjéhez való – belsőleg motivált – alkalmazkodás, amelynek lényege a mainál lényegesen nagyobb társadalmi hasznosság és elfogadottság elérése.
2. A sajátos könyvtárosi ismeretállomány teljes megújítása. Képletesen: új könyvtáros kézikönyvek (hálózati tananyagok) írásába érdemes belefogni (mondjuk ilyen címmel: A könyvtári információszolgáltatás kézikönyve).
3. A könyvtár és könyvtáros társadalmi–szociális felelősségvállalásának újrafogalmazása – nem utolsó sorban egy könyvtárosi etikai kódex megalkotása útján.

Más bizonyára másként alkotna három kívánságot. Egy mindenesetre bizonyosnak tűnik: a változás mértéke – és folyamatossága! – soha korábban nem képzelt intenzitással követeli érdemi válaszainkat. Vagy legalább először érdemi kérdéseinket. 1996 őszén Salgótarjánban a könyvtárügy stratégiai tervéről vitatkozva „provokáltam” az igényes hallgatóságot: *itt van-e már az információs társadalom*, e kérdésre kértem igenlő kézfeltartást. A jelenlévők alig tizede vélekedett igenlően. Most bizonyára elérné arányuk az ötven (nyolcvan?) százalékot. Az aránynál százszor fontosabb, hogy szándékaink jó irányba fordítsák a szakma szekerét. Felismerve, hogy mi magunk vagyunk felelősek a jövőnkért.

Sonnevend Péter

Vállalkozói, üzleti információforrások című kurzus az ELTE BTK Könyvtártudományi–Informatikai Tanszékén

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar (ELTE BTK) Könyvtártudományi–Informatikai Tanszékének munkatársai – *dr. Sebestyén György* tanszékvezető és *Bobokné dr. Belányi Beáta* kreditfelelős koordinálásával – az elmúlt év utolsó hónapjaiban a 129/2001. (VII. 13.) Kormányrendeletnek megfelelően elkészítették az alapképzésű egyetemi szintű *informatikus könyvtáros szak* nappali tagozatos tantervét, mely a jelenleg még érvényben lévő elődjéhez

képest új tanegységeket is tartalmaz. A Magyar Akkreditációs Bizottság (MAB) jóváhagyása esetén a 2002/2003. tanévtől tanulmányaikat megkezdő hallgatók részére például kötelező lesz:

- az Internetes keresési technikák (KÖ–241)*
- a Vállalkozói, üzleti információforrások (KÖ–305)
- és az Információbróker – térítéses információszolgáltatások (KÖ–306)

című gyakorlatok teljesítése, mely tantárgyak kidolgozójaként és oktatójaként a *Vállalkozói, üzleti információforrások* című kurzust szeretném röviden bemutatni, hiszen az elmúlt évtizedben, a piacgazdaságra való áttérés következtében egyre nagyobb igény mutatkozik a gazdasági-üzleti típusú információk iránt, és ez a trend az Európai Unióhoz való csatlakozásunk közeledtével egyre inkább fokozódik. Különösen fontos tehát e központi jelentőségű információtípus tervszerű gyűjtése, több szempontú feltárása és kezelése, illetve szolgáltatása, melyből tevékeny részt kell vállalniuk a magyarországi könyvtáraknak. Az ELTE BTK Könyvtártudományi–Informatikai Tanszéke elengedhetetlennek tartja, hogy hallgatóit a mai körülményeknek – azaz napjaink információs és gazdaságorientált társadalmának – megfelelő, korszerű vállalkozói, üzleti alapismeretekkel is ellássa. Ennek megfelelően a kurzus célja: *a hallgatók felkészítése a gazdasági információs rendszerek használatára és menedzselésére könyvtári környezetben, valamint az alapvető vállalkozási, üzleti és az ehhez szervesen kapcsolódó jogi ismeretek elsajátítására, majd alkalmazására az információs munkában.*

A tantárgy szorosan kapcsolódik a többi informatikus könyvtáros tanegységhez, teljesítésének előfeltétele a *Számítástechnikai ismeretek 1–2. (KÖ–141 és KÖ–142)*, az *Internetes keresési technikák (KÖ–241)* és az *Információs rendszerek 1–2. (KÖ–312 és KÖ–313)* tantárgyak korábbi félévekben történő abszolválása, hiszen a gyakorlatokon feltételezzük az ott elsajátított tudásanyagot, ezért a részvételt a tantervi háló alapján – természetesen nem kötelező érvénnyel – a IV. évfolyamos hallgatók (7. félév) számára javasoljuk. Ugyanakkor a tanegység az *Információbróker – térítéses információszolgáltatások (KÖ–306)* című kurzus előfeltétele: ebből is látszik a tanulmányok egymásra épülése.

A tantárgy tartalma két fő részre osztható. Az első modulban a 21. században már az informatikus könyvtárosok számára is nélkülözhetetlen gazdasági-üzleti alapismeretek, az alapvető pénzügyi folyamatok, a társasági jog és cégeljárás, a gazdasági információ (kiemelten a céginformáció) típusai, a business információs különgyűjtemények könyvtári kialakítása, menedzselése áll a képzés középpontjában. A második modul teljes egészében a gazdasági információforrások jelentősebb képviselőinek gyakorlatorientált bemutatására, adatbázisok lekérdezésére, a szolgáltatások minél szélesebb skálájának áttekintésére, a korábban már használt információs rendszerek (beleértve az internetet is) gazdasági vonatkozású elemeinek szintetizálására koncentrálnak.

A kurzus elvégzése után a hallgatók értelmezni tudják a gazdasági eseményeket, önállóan képesek üzleti típusú és célú információkeresésre, megtanulják minősíteni az egyes szolgáltatók termékeit, elsajátítják az információs árképzési módszereket, támpontokat, modelleket kapnak speciális gazdasági információs gyűjtemények felépítéséhez, működtetéséhez stb.

---

* A tantárgy neve után zárójelben a kurzus kódja szerepel.

A tantárgy egy féléves időtartamú; 14 hétre, heti 2 órával (összesen 28 óra) tervezett tartalma a következőképpen alakul:

1. Bevezetés. Pénzügyi–közgazdasági alapismertetek, a vállalkozások működési mechanizmusának bemutatása. A nonprofit és forprofit szervezetek jellemzői.

Tervgazdálkodás és piacgazdaság: kereslet – kínálat viszonya. A nemzetgazdaság (alanyai, tulajdonviszonyai, ágazati osztályai). Alapvető teljesítménykategóriák és összefüggéseik (GDP, GNI, NDP, NNI). Bevétel – árbevétel – költség – beruházás – amortizáció – profit. Termékek és szolgáltatások jellemzői. A mérleg és az eredménykimutatás ismertetése. Idegen tőkés és belső finanszírozás. A pénzügyi rendszer elemei, monetáris és fiskális politika. A közvetlen és közvetett tőkeáramlás modellje: a pénzügyi közvetítő intézmények (hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások). A hazai bankrendszer, a belföldi és külföldi fizetési forgalom, tőzsdetípusok. Adók és járulékok Magyarországon. Hasonlóságok és különbségek a nonprofit és a nyereségorientált szervezetek között. Árképzési módszerek.

2. A társasági jog és a cégeljárás Magyarországon.

A vállalkozási jogi forma kiválasztásának szempontjai: előnyök és hátrányok. Egyéni vállalkozások, valamint jogi személyiség nélküli és jogi személlyel rendelkező gazdasági társaságok. Alapítási, működési kritériumok, felelősségi viszonyok az egyes gazdasági társaságokban (kkt., bt., kft., rt., kht., közös vállalat, egyesület, alapítvány-közalapítvány stb.) A szövetkezet és az egyéni cég. A franchise. A hazai cégeljárás menete, a cégbejegyzés feltételei, a cégbíróságok működése. Végelszámolás, felszámolás, csődeljárás.

3. A gazdasági információk típusai. Történeti áttekintés: magyarországi könyvtárak az üzleti információk közvetítésében. Országos szak- és vállalati könyvtárak mint a business információ szolgáltatói. Gazdasági információk különgyűjtemények kialakítása közkönyvtárakban.

Pénzügyi, banki, tőzsdéi, vállalkozás(fejlesztési), statisztikai, gazdasági fejlődésre vonatkozó, szabadalmi stb. információk jellemzői. Hazai törekvések a gazdasági információszolgáltatás területén: a Vállalkozási Információs Projekt (VIP), a KKV–INFO '92 nemzetközi szeminárium, továbbképzések. Napjaink gyakorlati kezdeményezései (pl. veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár). A Budapesti Közgazdaságtudományi- és Államigazgatási Egyetem Egyetemi Központi Könyvtárának (BKÁE EKK), a Magyar Távközlési Részvénytársaság (MATÁV Rt.) Üzleti és Szakmai Információs Osztályának, a Hírközlési Felügyelet (HÍF) Nemzetközi Dokumentációs Osztályának tevékenysége. Üzleti információk különgyűjtemények kialakításának feltételei (dokumentumok kiválasztása és elhelyezése, személyzet, finanszírozás stb.) közkönyvtárakban. Együttműködési lehetőségek szakmai szervezetekkel (pl. kamarák), illetve közigazgatási szervekkel (pl. APEH). A teleházak.

4. Gazdasági folyóiratok hagyományos és internetes változatai. Az EISZ nemzeti program keretében hozzáférhető információforrások:

Hazai napi- és hetilapok, szakfolyóiratok hagyományos és internetes változatai; Magyarországról tudósító idegen nyelvű periodikumok internetes kiadásai; az Oktatási Minisztérium Elektronikus Információszolgáltatása révén elérhető adatbázisok.

5. Business adatszolgáltatók portáljai a világhálón: hazai és nemzetközi, általános és speciális gyűjtőkörű rendszerek. Ingyenes és előfizetéses (fix-, pay per view- és egyedi díjas) gazdasági, pénzügyi, banki, tőzsdei, vállalkozói stb. információk a WWW-n. On-line adatbázisok és szolgáltatóközpontok.

Magyarországi business adatszolgáltatók a weben, nemzetközi gazdasági információs portálok, magyarországi államigazgatási szervek honlapjai, hazai bank- és tőzsdeinformációk az interneten, a Dialog Corporation adatbázisai.

Gazdasági irányú információkeresés az interneten indexelő szolgáltatások, témakatalógusok, metakeresők stb. segítségével.

6. A kereskedelem formái (B2C, B2B, B2A stb.). Az elektronikus kereskedelem (e-commerce).

Napjaink kereskedelmének főbb típusai: a Consumer to Business (C2B), a Business to Business (B2B) és a Business to Administration (B2A) jellemzői. A közbeszerzés fogalma. Informatika és kereskedelem: az elektronikus kereskedelem. Az e-kereskedelem megszervezése, hazai helyzetkép; internetes antikváriumok és könyvesboltok:

7. A céginformáció fogalma, szükségessége, célja, típusai (alap, jogi, marketing, minősített és egyéb).

Üzleti információs igény a magyar társadalomban, céginformációs kihívások. Okok és következmények. A céginformáció definíciója, szükségessége, célja. Céginformáció típusok jellemzői, az egyes fajták hazai szolgáltatói: alap, jogi, marketing, minősített, egyéb. Publikus cégszolgálatok és valódi céginformációs termékek. A jogi céginformáció részletes bemutatása. Az Igazságügyi Minisztérium Cégnyilvántartási és Céginformációs Rendszerének (IM OCCR) ismertetése, a cégjegyzék felépítése, adattartalma (cégformától független és függő adatok). A jogi céginformáció tartalmi szintjei, kiadványok (céglista, cégnévjegy, cégkivonat, cégmásolat, cégbizonyítvány, mérleg, eredménykimutatás, közzététel). A Cégek Közlöny hagyományos és on-line változata. Egyéb céginformációs rendszerek: éves vállalati (üzleti) jelentések, adósságnyilvántartó adatbázisok, monitoring szolgáltatások, kiegészítő szolgáltatások (pl. out sourcing, követelésbehajtás, ágazati analízis készítése).

8. Céginformáció-szolgáltatók és adatbázisaik Magyarországon. I. (általános ismertető, hagyományos információforrások)

A céginformáció-szolgáltatás vázlatos története itthon és a nagyvilágban. A legjelentősebb nemzetközi céginformációs vállalkozások.

A Magyar Tudakozó Egylet (1894) megalakulása, a mai magyar piac sajátosságai, jellemzői (know-how, tulajdonviszonyok stb.); a hozzáférhető kiadványok (kötetek) ismertetése.

9. Céginformáció-szolgáltatók és adatbázisaik Magyarországon II. (CD-ROM adatbázisok – ezek ismertetése és lekérdezése).

10. Céginformáció-szolgáltatók és adatbázisaik Magyarországon III. (interneten hozzáférhető szolgáltatások és az @rating)

A legjelentősebb hazai szolgáltatók ismertetése, honlapjainak bemutatása; Térítéses on-line céginformációs adatbázisok lekérdezése;

Globalizált céginformációs szolgáltatás: az @rating. A rendszer lényege, működése, magyarországi képviselője. A Cofacerating csoport bemutatása.

11. Egyéb gazdasági vonatkozású adatbázisok lekérdezése (pl. szabadalmak, védjegyek, használati és ipari minták, törvénytárak, sajtóadatbázisok). Statisztikai és a gazdasági fejlődésre vonatkozó információforrások.

12. Látogatás a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Egyetemi Központi Könyvtárában.

A könyvtár állományának és szolgáltatásainak bemutatásán túl a BKÁE EKK által előfizetett adatbázisok lekérdezésére is sor kerül, a hallgatók megismerkednek egy elismerten jól működő gazdasági információs központtal.

13. Konzultáció.

Az utolsó előtti foglalkozáson konzultációt tartunk, ahol áttekintjük a szemeszter során tanultakat, megbeszéljük a felmerülő problémákat, elemezzük a féléves munkát, az átlagosnál érdeklődőbb hallgatókkal megvitatjuk a kurzus témájával kapcsolatos szakdolgozat, Tudományos Diákköri Konferencia (TDK) dolgozat stb. készítésének lehetőségét, támogatokat adunk a további munkához.

14. Számonkérés, gyakorlati jegyek beírása.

A gyakorlatok az egész félév folyamán a hallgatók aktív közreműködésével, keresési feladatok folyamatos megoldásával és értékelésével folynak, így feltehetően nem fog gondot okozni a félév végi zárthelyi dolgozat eredményes megírása, mely az alapfogalmak ismeretét, illetve a gazdasági-üzleti információkeresés magabiztos alkalmazását kéri számon. A keresési feladatok megoldásához internet kapcsolattal (belépési jelszavakkal) és megfelelő CD-ROM-okkal rendelkező számítógép használható.

* * *

A gazdasági információs piac fejlődéséhez, újabb szolgáltatások megjelenéséhez, a már meglévők átalakulásához, esetleg eltűnéséhez, a támogatók körének gyarapodásához a tananyag rugalmasan igazodik.

Az ismeretek elsajátítását a tanári prezentációkon és magyarázatokon kívül bőséges kötelező és ajánlott irodalom segíti, mely egyaránt tartalmaz hazai és külföldi, hagyományos és elektronikus információhordozókat. A kötetek, folyóiratok jelentős része (nemzetközies is) megtalálható a tanszéki könyvtárban, az elektronikus források pedig a világhálón. Más tárgyi feltételek is adóttak, hiszen a tanszék rendelkezik számítógépes laborral, szoftverekkel, a személyi feltételt tekintve pedig a tantárgyfelelős oktató okl. könyvtáros és közgazdász végzettséggel, üzleti tapasztalattal bír, valamint PhD hallgató, kutatási területe megegyezik a kurzus témájával.

Végül szeretném felsorolni a képzés támogatóit, akik örömmel tesznek eleget kérésemnek, és adatbázisaikhoz oktatási célú térítésmentes hozzáférést, folyamatos szakmai segítséget, konzultációt biztosítanak, az érdeklődő hallgatók számára igény szerint bemutató órákat tartanak:

- CompAlmanach Kiadói Kft.
- DIALOG Corporation
- Dun&Bradstreet Hungária Kft.
- Gazdasági Minisztérium Informatikai Főosztály
- GTE Yellow Pages Magyarország Kiadó Kft.
- Hoppenstedt Bonnier és Társa Információs Kft.
- Központi Statisztikai Hivatal Informatikai Főosztály
- Magyar Szabadalmi Hivatal Szabadalmi Tár
- Opten Energetikai és Informatikai Kft.

Nélkülük nem valósulhatna meg e kulcsfontosságú terület oktatása, hiszen a köztudottan szűkös egyetemi (tanszéki) költségvetésből lehetetlen lenne előfizetni az elsősorban a gazdasági szféra szereplőire szabott magas színvonalú szolgáltatásokat. Bízom benne, hogy az adatbázis-forgalmazók egyre nagyobb hányada ismeri fel a jövő információs szakembereinek képzésében rejlő lehetőségeket, így a támogatók köre folyamatosan bővülni fog.

Kiszl Péter

Speciális informatikai kurzusok a szegedi egyetemi szintű könyvtárosképzésben

Szegeden a 2000/2001-es tanévtől kezdődően megváltozott az egyetemi képzésben részt vevő könyvtár szakos hallgatók oktatása. Ez azt jelenti, hogy az átdolgozott hálóterv alapján most már öt éves időtartamra bővült a képzés. A diákok tanulmányaik során könyvtári informatikus és régi könyves specializációk között választhatnak. Cikkünkben a teljesség igénye nélkül röviden ismertetni kívánjuk a szegedi könyvtáros oktatás néhány kurzusát.

Maga a képzés különböző tantárgytömbökből áll, mint például: általános könyvtáros, könyvtár-informatikai, informatikai tantárgyak, valamint speciálkollégiumok. A képzés első két évében az általános alaptárgyak (osztályozás, könyvtár, dokumentumleírás) vannak túlsúlyban, amelyeket kiegészítenek a speciálkollégiumok. A hallgatók ekkor szabadon választhatnak régi könyves és informatikai speciális kurzusok között. Ennek az első két évnek a célja az, hogy a későbbi specializációhoz előismereteket nyújtsanak, és felkeltsék a diákok érdeklődését az adott témakör iránt. Az első évben olyan tantárgyak hirdetünk meg, amelyek egy informatikus könyvtáros alapstádiumaihoz tartoznak (bevezetés a könyvtári informatikába, bevezetés a számítástechnikába), míg másodévesek számára már olyan témájú foglalkozásokat is, amelyek egy-egy terület speciális ismereteivel foglalkoznak (elektronikus szövegfeldolgozás és kiadás, számítógépes szótárak és fogalomtárak, informatika alkalmazása a humán tudományokban, az EU információs rendszere, angol szakfordítás). Ezek a speciális órák módszertani jellegüket nézve szorosan kapcsolódnak egymáshoz, ugyanis – az informatikus könyvtáros kurzusok esetében –

mindegyik teljesítéséhez szükséges számítógép használata (az órák keretében igen változatos feladatok vannak, például: multimédiás CD-ROM-ok installálása, FTP, fájlkezelés, tömörítés, fildarabolás, stb.), valamint a kurzusok a hálótervben olyan sorrendben követik egymást, hogy egyre mélyebb informatikai ismeretek szükségesek az érdemjegy megszerzéséhez. Ehhez kapcsolódik az is, hogy a speciálkollégiumok rendszerét úgy alakítottuk ki, hogy előbb-utóbb majdnem mindegyiket el kelljen végezni.

Harmad- és negyedévben már a választott specializációnak megfelelően zajlik az oktatás. Az informatikus könyvtáros szakon ekkor az alaptárgyak mellett emelt óraszámban folyik könyvtári informatikai (például: integrált könyvtári rendszerek) és informatikai (hálózati és multimédia szolgáltatások tervezése, programozási alapok) képzés. Végül ötödéven csak informatikai tárgyakat kell a hallgatóknak teljesíteniük, miközben a szakdolgozatukat készítik. A felsőbb évfolyamokon tehát informatikai tantárgyakat már nem speciálkollégiumok, hanem kötelező foglalkozások keretében hallgatnak a diákok.

Az egyes speciálkollégiumok egymásra és a kötelező órákra is épülnek, ugyanis első évben kötelező számítástechnikai alapozó szeminárium és könyvtári informatikával foglalkozó bevezető előadás felvétele. Az ilyen foglalkozások keretében zajlik a windowsos felhasználói környezet elsajátítása (fájlkezelés Windowsban, az operációs rendszer beállítási lehetőségei, operációs rendszer telepítése), egyes felhasználói programok telepítésének és kezelésének gyakorlása (installálás CD-ről, programok letöltése és futtatása internetről, programfájlok és tömörített fájlok megkülönböztetése, böngészők kezelése és beállításai, multimédiás lejátszók kezelése), a hardverek részletes ismertetése (egyes márkanevek, kifejezések alapján tisztában kell lenniük a hallgatóknak, hogy miről van szó, pl.: Celeron, Intel, AMD-K6, IBM, VESA-BUS, soros port, stb.), az információtudomány és könyvtár viszonyának elemzése (információmeghatározások, az információkérés történelmi korszakai, a könyvtár információszolgáltató szerepe), az operációs rendszerek és az internet működésének felvázolása (ARPANET, multitasking, multiuser, időosztás, TCP/IP, WWW, bridge, terminál, kliens-szerver viszony stb.). Így az első év végére minden hallgató rendelkezik egy biztos számítástechnikai háttérismerettel és gyakorlattal.

Másodévben olyan speciálkollégiumokat hirdetünk meg, amelyek teljesítéséhez elengedhetetlen feltétel az első év ismeretanyaga. A kurzusok témájából egyértelműen kiderül, hogy szükséges hozzájuk informatikai előismeret, hiszen szövegek digitalizálásától kezdve az Európai Unió információs rendszerén át a humán informatikáig, valamint a számítógépes szótárakig, fogalomtárakig terjedő témakörökben lehet előadásokat hallgatni. Ezek a kurzusok elméleti és gyakorlati ismereteket nyújtanak, amelyek a könyvtári informatika egyes részterületeibe engednek mélyebb bepillantást. Részletes leírásuk a szak honlapján érhető el (<http://www.bibl.u-szeged.hu/inf/>). Ezek a tárgyak a későbbiekben szakdolgozati, illetve TDK-témák kiválasztását segítik, valamint a munkaerőpiacon való versenyképességhez is hozzájárulnak.

Az „EU információs rendszere” című kurzus a következő témákkal foglalkozik:

1. Az Európai Unió információs rendszere.
2. Az EU intézmények információs forrásai.
3. Szakpolitikák információs forrásai.

4. AZ EU üzleti információival és kutatás-fejlesztéssel foglalkozó tájékoztató eszközei.
5. Az EU könyvtári rendszere.
6. Az EU hazai tájékoztató intézményei.
7. A csatlakozási folyamat adatforrásai.
8. Információs projektek az EU-ban.
9. AZ EU tájékoztatási rendszerének jövője. Az e-Europe.
10. Terminológiai problémák az EU-ban.

Ezek a témakörök eltérő módszerekkel kerülnek tárgyalásra. Alapvetően a szakirodalom feldolgozásán alapul az 1., a 4. és az 5. témakör, ami azt jelenti, hogy az egyes fejlődési irányokat, intézményi rendszereket a magyar nyelvű irodalom alapján elemezzük.¹ Ez a feldolgozási módszer nemcsak azt jelenti, hogy kötelező elolvasni a kiadott irodalmat, hanem azt is, hogy minden hallgatónak írásos összefoglalást kell készítenie egy-egy szakterület tájékoztatási rendszeréről, mint például a kutatás-fejlesztés információs infrastruktúrája vagy például az uniós könyvtári együttműködés elemzése. Az írásbeli dolgozatok elkészítéséhez nem elegendő az órán tárgyalt szakirodalom ismerete, hanem szükséges bizonyos statisztikák, felmérések (például országjelentések, közvéleménykutatások, könyvtári statisztikák), újabb szakirodalom utáni keresés és az internet használata. Internetre azért van feltétlen szükség, mert az egyes EU-intézmények adatai így érhetőek el a legkönnyebben, és eleve is sok szolgáltatás van, amely a világhálón érhető el (Például a csatlakozó országokról készített adatbázis).² Ennek a követelménynek köszönhetően mindig a legfrissebb fejleményeket összegzik munkáinkban a diákok. Az elméleti munkákon túl a többi óra keretében gyakorlati feladatokat is meg kell oldaniuk. Ennek megfelelően egy-egy adott témakörrel kapcsolatos tájékoztatási feladatokat kapnak és oldanak meg:

1. Az Unióban a munkanélküliség kezelésére alkalmazott modellek, jogszabályok, szervezetek elérhetőségi adatai.
2. A csatlakozási tárgyalásokkal kapcsolatos szakirodalom összegyűjtése (sajtótájékoztatók, tanulmányok, hálózati dokumentumok, politikai elemzések).
3. Az Európai Unióval foglalkozó magyar nyelvű internetes források összegyűjtése, lehetőség szerint annotálása is.
4. Az 1998–2001 között született, az Európai Unió környezetvédelmével foglalkozó hálózati dokumentumok stb.

A helyes válaszok elkészítéséhez igen sokféle információforrást igénybe kell venni. Mivel az óra számítógépes kabinetben zajlik, magától értetődő, hogy először a világhálón fellelhető forrásokat vesszük sorra.³ Ekkor szakportálokat, adatbázisokat, szakkeresőket használunk a feladatok megoldásaihoz, többek között az EUR-LEX-et, a CELEX-et, a PRESSDOKOT, az MTI adatbázisait stb. (Sajnos a fizető szolgáltatások esetében csak a szolgáltatásról szóló ismertetőt nézzük meg.) Az internet adta lehetőségek után következik a könyvtárakban és az Európai Unióval foglalkozó tájékoztató intézményekben való keresés. Szegeden alapvetően az Európai Dokumentációs Központ könyvgyűjteményét és adatbázisait használjuk. Ezek a munkafolyamatok egyéni munkavégzés során zajlanak, de lehetőség van egy-egy uniós tájékoztatással foglalkozó intézmény (Európai Dokumentációs Központ, Eu-

rópai Információs Pont) meglátogatására a szeminárium keretében is. Távlati terveink között szerepel az is, hogy egy-egy ilyen munkahelyen néhány hallgató gyakorlaton is részt vehessen.

A szemináriumon megszerzett ismereteket a hallgatók igen gazdagon kamatoztathatják. Egyrészt lehetőség van az EU információs rendszerével kapcsolatos kutatásokra vagy szakdolgozat készítésére. Másrészt igen nagy igény van mind a könyvtárak, mind a vállalkozások és az államigazgatás részéről olyan szakemberekre, akik eligazodnak az EU bonyolult rendszerében, és képesek az adott információ gyors, olcsó megszerzésére. (Gondoljunk csak itt arra, milyen fontos a piaci ármozgások nyomon követése). Ehhez ez a szeminárium hathatós segítséget nyújt. Távlati terveink között szerepel az, hogy az egyetemen folyó EU-s szakképzésekhez is kapcsolódjon ez az óra, valamint könyvtárszakosok is hallgathassanak Európai Unióval kapcsolatos órákat.

„Az informatika alkalmazása a humán tudományokban” című speciálkollégium célja szintén olyan gyakorlati tudás átadása, amelynek birtokában a hallgató tisztában lesz a társadalomtudományokban alkalmazott munkafolyamatok gépesítésének lehetőségeivel (például: miért érdemes nagy mennyiségű levéltári forrást szöveges fájlként feldolgozni), hatékonyságával és minőségével (szövegek digitalizálása például sokkal gyorsabb, mint begépelésük, de minőségileg gyengébbek, mint a kézzel begépelte változat), valamint az árával (mennyibe kerül a szakképzett munkaerő, a számítógépes infrastruktúra, stb.).

A kurzus alapvetően két részből áll. Az első részben az informatika és a társadalomtudományok viszonyát tárgyaljuk. A félév másik felében a különböző megvalósult alkalmazásokat és a lehetséges fejlesztéseket elemezzük. Ehhez az órák elméleti anyagára építve minden diáknak ismertetnie kell egy-egy megvalósult projektet, majd a félév végeztével képesnek kell lennie egy-egy konkrét alkalmazás megtervezésére. Többek között ilyen típusú feladatokból kell a hallgatóknak választaniuk:

1. Hasonlítsa össze egy hazai és egy külföldi példán a digitális művészettörténeti gyűjtemények előnyeit és hátrányait. Elemezze működésüket (számítógépes infrastruktúra, keresési lehetőségek, hitelesség).
2. Ismertesse az internetes irodalomkutatás eltéréseit és egyezéseit a hagyományos módszerrel összevetve. Térjen ki a különböző internetes információtípusokra.
3. Elemezze a számítógép segítségével végezhető kutatómunka folyamatait.
4. Mutassa be az informatikai alkalmazások terjedésének társadalmi következményeit.
5. Néhány hazai példa segítségével vázolja föl a hazai cyber irodalom jellemzőit.

Látható, hogy az egyes feladatok megválaszolásához szükségesek az első évben megszerzett számítógépezési ismeretek és természetesen ennek a kurzusnak az anyaga.

A félév első felében többek között a következő témákat tárgyaljuk: informatikai szemléletű történelemkutatás, a „Gutenberg-galaxis” és a számítógép, számítástechnikai segédeszközök a tanításban, társadalomtudományi információk keresése a világhálón, vallásháború az operációs rendszerek között. Valamint szó esik gy-

korlatiasabb dolgokról, mint például a hipertext rendszerek alkalmazásának lehetőségei (szépirodalmi műveknél, szakirodalmi hivatkozások megkönnyítésére stb.) és kialakulása, valamint az automatizálás előnyei és hátrányai (meddig biztosítható a digitális információhordozó olvashatósága, ritka dokumentumokhoz szélesebb körű hozzáférés biztosítása, statisztikai felmérések feldolgozásának gyorsítása stb.).⁴ Hangsúlyozni kell, hogy ez a tantárgy nemcsak az internet ismertetését foglalja magában, hanem az adatbázisok jelentőségétől kezdve a CD-ROM-kiadásokon át egészen a számítógépes szövegfeldolgozásig terjedő ismereteket kíván a hallgatóságnak nyújtani.

A kurzus második felében tárgyaljuk a forráskiadás, a szótárkészítés, az internetes újságírás, a számítógépes nyelvészet és a számítógépes modellálás legfőbb mozzanatait. Ismertetjük a kutatómunka során hasznosítható informatikai eljárásokat, mint például: levéltári források digitalizálása, nagy mennyiségű szöveges állomány számítógépes kezelése, adattárak adatbázisba vitele stb. Külön óra keretében tárgyaljuk az elektronikus folyóiratok, digitális gyűjtemények létrejöttét, valamint az internet adta lehetőségeket. Ennek során a portálok szakmai információforrásokat nyújtó szerepére hívjuk fel a diákok figyelmét, és felvázoljuk a különböző portáltípusok készítésének elemeit.

Módszertanilag ez a kurzus alapvetően előadás jellegű. A hallgatónak a megadott szakirodalom elsajátításával kell bizonyítani tudását. Ez az irodalom viszont nemcsak nyomtatott anyagokat, hanem internetes forrásokat is tartalmaz.⁵ A házidolgozatok megírásához feltétlenül szükséges a világhálón való tájékozódni tudás. Ez azt jelenti, hogy a diákoknak nemcsak egy általános keresőmotort kell használni tudniuk, hanem képesnek kell lenniük szakszerűen tájékozódni, fel kell tudniuk deríteni az egyes szakinformációk gyűjtőhelyeit. Ennek elősegítése érdekében az órák nemcsak előadásokból állnak – még ha ez döntő többségében így is van –, hanem gyakorlati feladatokat is tartalmaznak. Az egyes foglalkozások számítógépes kabinetben zajlanak, ezért lehetőség van egy-egy CD-ROM vagy fontosabb honlap megtekintésére és közös elemzésére.

Az itt megszerzett ismereteket az informatikus képzés során gyakorlatilag mindenütt fogják tudni használni a hallgatók, mert a felsőbb évfolyamokon alapkövetelmény az, hogy tisztában legyenek például az irodalomtudomány legfontosabb internetes és egyéb elektronikus információforrásaival. Így például a könyvtári tájékoztatás tanulásánál ismertnek tekintik a legfontosabb irodalomtudományi segédeszközöket (MLA, szakportálok). Természetesen ezt a tudást nemcsak a további tanulmányok során lehet jól alkalmazni, hanem a későbbi elhelyezkedésben is, hiszen ilyen szakemberekre szükség van a különböző tartalomszolgáltatóknál, civil szervezeteknél is.

A „Szövegek digitalizálása” című speciálkollégiumon a Magyar Elektronikus Könyvtár számára készítenek a diákok különböző könyvekből html és rtf formátumú fájlokat. Ez a kurzus épít leginkább az előző év informatikai tananyagára, ugyanis itt szükség van fájlkezelési gyakorlattól kezdve a hardverteljesítmények ismeretén át minden korábbi tudásra. A kurzus alapvető célja, hogy megismertesse a résztvevőket a digitalizációs technikákkal (képek és szövegek szkennelése, digitális fényképezés, korrektúrázás), és művelődéstörténeti, könyvtörténeti szakirodalommal gyarapítsa a MEK állományát. Módszertanilag ez úgy néz ki, hogy a hallgatók a félév kezdetén az egyes szoftverek használatát egyéni konzultációk

során megtanulják, majd egyéni ütemezésben digitalizálnak egy-egy könyvet. A konzultációk folyamán részletesen szó van a szerzői jogi problémákról és az internetes publikálás jellemzőiről. A konkrét munka elvégzéséhez a technikai feltételek adottak, ugyanis az Egyetemi Könyvtárban és a Könyvtártudományi Tan-
széken is rendelkezésre áll szkennerek és számítógép a megfelelő szoftverekkel (Recognita, Paint Shop Pro, Word). Minden egyes hallgató munkáját a gyakorlatot vezető tanár ellenőrzi, és ez egyben a szeminárium értékelése is.

Ezen rövid áttekintés célja az volt, hogy érzékeltesse, milyen nagy szükség van a könyvtárosképzésben speciális ismeretek oktatására. Közismert, hogy társadalmunkban fokozatosan nő az igény az óriási mennyiségű információ közötti eligazodást segítő emberek iránt. Ezt a feladatot hagyományosan a könyvtárosok látták el, viszont az új kihívások szükségessé teszik új ismeretek oktatását. Erre teszünk kísérletet Szegeden ezekkel a speciálkollégiumokkal.

HIVATKOZÁSOK:

1 A legfontosabb szakirodalom:

KORENY Ágnes, *Az Európai Unió információs és dokumentációs rendszere*, Európai Tükör, 2000/5, 85–100. p.

KORENY Ágnes – CSÁKÓ Beáta – KAS Nóra, *Az Európai Unió. Tájékoztatói segédlet*, Bp., 2000.

VÁRADI Tibor, *Tájékoztatói politika = Európa zsebkönyv. Az Európai Unió és Magyarország*, szerk. HARGITAI Árpádné, IZIKNÉ HEDRI Gabriella, PALÁNKAI Tibor, Bp., 1995, 245–252. p.

MOHOR Jenő, *Európai üzleti és gazdasági információk CD-ROM-on – finn esettanulmány*, TMT, 1994, 214. p.

KOLTAI Tamás, *BC-NET a Magyar Gazdasági Kamaránál: újabb ablak Európára*, TMT, 1993, 298–301. p.

VÁSÁRHELYI Pál, *Kutatási információ Európában és magyar részvétel a DERPI projektben*, TMT, 1995, 22–25. p.

Hans-Jürgen WESTHOFF, *Az európai elektronikus információpiac szerkezete és fejlődése*, TMT, 1994, 179–186. p.

KAPRONCZAI István, *Az agrárinformációs rendszer fejlesztése az EU-csatlakozás tükrében*, Európai Tükör Műhelytanulmányok, 56.

2 Countdown, <http://wiiwsw.wsr.ac.at/countdown/>

3 Például: <http://www.etk.hu>

4 A leglényegesebb irodalom:

MAWDSLEY, Evan: *Számítógép a történettudományban*, Bp., 1996.

FEKETE László, *A hálózat használata a filozófia területén*, Bp., 2001.

BAKONYI Géza, *A hálózat használata a nyelv- és irodalomtudomány területén*, Bp., 1997.

ZALAI K. L., *Egy új kihívás: az információelvű történelemszemlélet*, Magyar Tudomány, 1993/8. 943–951. p.

GRESZKA A., *A történettudomány és az informatika. Előadás az Információ és társadalomszemlélet című konferencián*, Szeged, 1993. okt. 9.

Z. KARVALICS László, *A történeti informatika a könyvtárról*, Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 1995/1, 7–16. p.

TURI László, *Számítógép az irodalomtudományban*, Bp., 1992. (ELTE kézirat)

McLUHAN, Marshall, *A Gutenberg-galaxis. A tipográfiai ember létrejötte*, Bp., Trezor, 2001.

FARKAS Gábor Farkas, *Az Antiquissima-gyűjtemény és a számítógépes adatbázis*, Magyar Könyvszemle, 1997, 395–413. p.

SÜTTHEÓ Péter, *Hypertext*, Bp., 1999.

FORISEK Péter, *Informatika és ókortudomány*, Debreceni Szemle, 2000/2, 274–278. p.

5 Például:

BAKONYI Géza, *Elektronikus könyvtár – számítógépes szövegelemzés*, konferencia előadás, Networkshop'97 konferencia – Keszthely, 1997. május 27–29., <http://www.iif.hu/rendezvenyek/networkshop/97/tartalom/NWS/index.htm>

SZÉPE György, *Az internet-korszak nyelvészete, konferencia előadás*, INTERNET – KOMMUNIKÁCIÓ – IDENTITÁS konferencia, Győr, 1996. okt. 28., <http://www.szif.hu/KII.html>

NASZÓDI Máttyás, *Nyelvhelyesség-ellenőrzés számítógéppel*, konferencia előadás, VII. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia, Bp. 1997., URL: <http://szak.hu/nyelweb>

FARKAS Zoltán, *Az informatikai eszközök felhasználása a történelem tanításában*, Új Pedagógiai Szemle, 1999, november, URL: <http://www.oki.hu/cikk.asp?Kod=1999-11-in-Farkas-Informatikai.html>

Hegyí Ádám

Megjegyzések az „Információ és társadalom” ELTE/BTK könyvtár tanszéki kurzusról

A címben jelölt kurzust a továbbiakban olyan programként tárgyalom, amely használható speciális kollégiumhoz, egyetemi utánképzéshez és PhD (doktorandusz) kurzusokhoz. A különböző programokban a résztvevők alapjaiban azonos, de képzési szinttől függően különböző olvasmányok közül válogathattak.

Egy régi könyvtáros nemcsak a távolabbi múltból meríthet, hanem a közelmúltból, akár a legközelebbiből is. Számára legalábbis rendkívül tanulságos ez, annál is inkább, minthogy többféle formában és színvonalon szerzett a címben említett „tanegységekkel” közvetlen tapasztalatokat. Ezek a tapasztalatok és ismeretek tartalmilag és módszerbelileg egyaránt érdeklődésre tarthatnak számot mind a felsőoktatásban résztvevő előadók, mind pedig a hallgatók, általában a könyvtárosok körében.

Vágujnk a közepibe a legfelső szinttel. A PhD-szintű programból három (tizenketten vettek részt rajta) dolgozat meg is jelent – részben Monok István, az OSZK főigazgatója közvetítésével – az Iskolakultúra c. folyóirat 2001. januári számában: N. Mandl Erika „Könyvtárhasználó filológusok aggodalmai és reményei”, Tisza Miklósné „Az információ társadalom kihívásai és a könyvtári szolgáltatások” és Alföldiné Dán Gabriella „Áldás vagy átok” című munkája. Egyik dolgozat sem csak a felsőoktatásban vagy a kutatásban dolgozó könyvtárosokat érdekelheti. De hogy ne csak PhD-dolgozatokról essék szó (ezek létrejöttéről a